

Opis źródła:

Gazeta Lwowska, była polskim dziennikiem, wydawanym we Lwowie w latach 1810 – 1939. W latach 1810 – 1918 była ona organem władz państwowych zaboru austriackiego i, początkowo, wykorzystywana była do publikacji ogłoszeń urzędowych, jednakże później zmieniła swój profil, i od 1873 roku zaczęła zamieszczać wiadomości krajowe, felietony, zaś od 1874 roku zaczęto regularnie wydawać dodatek miesięczny pt. *Przewodnik Naukowy i Literacki*. Niżej ukazany tekst źródłowy jest fragmentem artykułu, relacjonującym przebieg bitwy pod Przedborzem, jednej z bitew powstania styczniowego.

Miejsce i data wydania:

Lwów, 4 lipca 1863 r.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał gazety znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej.

W wersji cyfrowej:

https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/49640/edition/44034/content?format_id=2

Tekst źródła (fragment):

„Czas” podaje o walce pod Przedborzem następujące wiarogodne wiadomości: Oksiński miał tu pod naczelnem dowództwem swoim przeszło 1700 ludzi. Część tego korpusu zaatakował Czengiery w 1000 ludzi, piechoty z 4 działami i Kozakami i byłby został pobitym, nim nadeszły mu zażądane telegrafem posiłki z Częstochowy i Piotrkowa, gdyby Oksiński, jak utrzymują świadkowie, nie był większą część swoich sił pozostawił bezczynną. Czengiery utrzymywał tylko zdala ogień działowy, przyczem jeden dom w Przedborzu został zniszczony, i opuścił plac boju ustępując spieszenie do Kielc na wiadomość, że temu miastu zagraża Czachowski nadciągający z lasów świętokrzyskich. Podczas kanonady walczył jeden z wymienionych korpusów niedaleko Trzebnicy jak się zdaje z Rosyanami, którzy nadjechali koleją. Po odejściu Czengierego kazał Oksiński, z niewiadomych przyczyn korpusowi swojemu [...] zakopać broń, a ludziom rozejść się na kilka tygodni. Wielu nie usłuchało tego rozkazu [...].

Słowniczek pojęć:

Józef Oksiński – major wojsk polskich w czasie powstania styczniowego, naczelnik wojenny powiatu piotrkowskiego. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Oxi%C5%84ski

Ksawery Czengierey – rosyjski generał, który brał udział w walkach w czasie powstania styczniowego. Za skuteczne prowadzenie walk z powstańcami awansował na stopień generał-majora. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Oksi%C5%84ski

Dionizy Czachowski – pułkownik, naczelnik wojenny województwa sandomierskiego w czasie powstania styczniowego. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Dionizy_Czachowski

Powstanie styczniowe – zryw narodowowyzwoleńczy w Królestwie Polskim, wymierzony przeciwko rosyjskiemu zaborcy. Miało charakter wojny partyzanckiej, w ramach której stoczono około 1200 bitew i potyczek. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_styczniowe

Bitwa pod Przedborzem – bitwa stoczona 27 czerwca 1863 roku pod miejscowością Przedborze, nad rzeką Pilicą, w której brały udział rosyjskie oddziały Ksawerego Czengierego oraz powstańcze oddziały pod dowództwem Józefa Oksińskiego. Więcej: <https://historiapredborza.blogspot.com/2017/06/bitwa-w-przedborzu-z-27-czerwca-1863.html>

Kozacy – <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kozacy>

„Czas” – dziennik informacyjno-polityczny wydawany w latach 1848 – 1934 w Krakowie.

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Jaki przebieg miała bitwa pod Przedborzem, w świetle przedstawionego wyżej fragmentu artykułu?
2. Jak zachował się dowódca oddziałów powstańczych? Co zrobił źle, według autora artykułu i naocznych świadków?
3. W jaki sposób walczyły oddziały powstańcze z zaborcą? Czy była to regularna wojna, czy może bliżej było powstaniu styczniowemu do walk partyzanckich?
4. W jaki sposób, w świetle tekstu źródłowego, dowódcy w czasie bitew komunikowali potrzebę wsparcia?
5. Jakie były przyczyny i skutki wybuchu powstania styczniowego? Wymień co najmniej jedną, zwycięską dla powstańców, bitwę.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania należy wiedzieć, że walki z Rosjanami w czasie powstania styczniowego nie należały do najłatwiejszych, szczególnie, że powstańcy nie dysponowali ani nowoczesnym sprzętem wojskowym w zadowalającej ilości, ani zbyt wielką ilością ludzi,

zdolnych do walki. Stąd też większość bitew powstania styczniowego to głównie potyczki, w których udział brało do kilkuset ludzi. Nie wszyscy dowódcy w powstaniu styczniowym byli również doświadczeni i mieli zdolności przywódcze i strategiczne. Problemem powstańców był również kiepski przepływ informacji. Rosjanie, natomiast, choć główne siły wojska znajdowały się w samej Rosji, byli w stanie je przerzucić dość sprawnie na tereny Królestwa Polskiego.

Nie była to więc regularna wojna z zaborcą, ale raczej, głównie, działania partyzanckie. Powstanie styczniowe nie było całkowicie planowanym i w stu procentach przygotowanym zrywem narodowym, ale, częściowo, jego wybuch podyktowany był sytuacją z branką w Warszawie. Stąd też organizowano się często na bieżąco, w czasie trwania powstania. Również brak ściśle scentralizowanej władzy powstańczej i ciągłe zmiany w szeregach przywódców powstania, nie poprawiały sytuacji tego zrywu narodowowyzwoleńczego.

Najważniejsze czasy:

22/23 stycznia 1863 – wybuch powstania styczniowego

18 marca 1863 – bitwa pod Grochowiskami

10 maja – Tymczasowy Rząd Narodowy przekształca się w Rząd Narodowy

27 czerwca 1863 – bitwa pod Przedborzem

Literatura pomocnicza:

Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk